

Taiwan com a potencial focus crític mundial

Els problemes creixents entre la República Popular de la Xina (RPCh) i Taiwan (nominalment República de la Xina) plantegen un dels escenaris més delicats per a l'estabilitat no només regional, sinó fins i tot mundial; sobretot per la clara vocació de superpotència de la primera.

Tensions amb la Xina i ambigüitat territorial de Taiwan

Taiwan (l'antiga Formosa per als marins portuguesos el 1582) és una illa d'uns 24 milions d'habitants que ha esdevingut la 15a economia mundial i la setena d'Àsia. Va ser un dels quatre "tigres asiàtics" (amb Corea del Sud, Hong Kong i Singapur) des dels anys vuitanta, amb un alt desenvolupament econòmic i mobilitat social. Taiwan s'ha especialitzat en productes d'alta tecnologia electrònica i informàtica i ha esdevingut el principal fabricant mundial de semiconductors avançats de silici. Aquest factor és un dels principals elements de força de l'illa i contribueix a dissuadir –almenys ara com ara– les temptacions militaristes de la RPCh ja que un eventual escenari bèl·lic posaria en greu risc la producció esmentada amb efectes molt perjudicials per a la Xina i per a l'economia mundial. És precisament l'empenta econòmica de l'illa allò que li ha permès afrontar

amb eficàcia la Covid-19, fer passos per esmorteir el canvi climàtic i fomentar el desenvolupament regional.

Taiwan és, de fet, un Estat independent, encara que aquesta realitat no es pugui formalitzar jurídicament des del punt de vista internacional per les greus conseqüències polítiques que això comportaria per a l'illa. És Taiwan un país secessionista en potència o una província irredempta de la Xina? Tot i la identitat idiomàtica (els nacionalistes de Chiang Kai-shek van imposar el mandarí a l'illa com a única llengua oficial el 1949, per sobre dels dialectes locals), la divergència entre la RPCh i Taiwan és gran en diversos aspectes i cada vegada més. L'argument historicista del règim comunista és feble: per què Taiwan s'ha de considerar "província" de la Xina quan fa més d'un segle que el continent no la controla, llevat d'un breu parèntesi després del 1945? En sentit contrari, Mongòlia va pertànyer a l'Imperi xinès fins

a 1911, però la RPCh no reivindica aquest territori. L'explicació rau que el *Kuomintang* (KMT) que va perdre la guerra civil, però va controlar l'illa fèrriament, manté la tesi d'una sola Xina, encara que no tots els partits taiwanesos la comparteixen avui. Una eventual reforma constitucional a Taiwan que declarés que el seu territori se circumscriu només a l'illa (amb arxiu del títol oficial, República de la Xina) seria intolerable per a Pequín ja que

trencaria la tesi que han compartit comunistes i nacionalistes d'una sola Xina. Resulta estrany l'estatus jurídic internacional de Taiwan: no és membre de l'ONU, però sí de l'OMC com a "Territori Duaner Distint", un eufemisme peculiar. Només 22 Estats mundials reconeixen diplomàticament Taiwan com a representant de la Xina i és un nombre que no cessa de disminuir.

Fuente: Noticias Taiwan

Tot i el seu aïllament diplomàtic, Taiwan manté relacions econòmiques amb nombrosos països i convenis comercials bilaterals amb trenta Estats, inclosa la RPCh! En el context internacional van ser claus els viatges de Kissinger el 1971 i Nixon el 1972 a la RPC que va ingressar a l'ONU i va ser considerada com l'única representant de la Xina des del 1978. Els Estats Units d'Amèrica (EUA) van acceptar el principi d'una sola Xina el 1971-72 i van trencar relacions diplomàtiques amb Taiwan el 1979, encara que van mantenir un protocol important d'ajuda a la defensa de l'illa. El canvi dels EUA s'explica pel context de la guerra freda ja que li va beneficiar la ruptura entre els dos Estats comunistes més rellevants, l'URSS i la RPCh. El 1992 es va plasmar el consens entre el Partit Comunista de la Xina (PCX) i el KMT a propòsit del principi d'una sola Xina, si bé l'altre gran partit taiwanès, el Partit Democràtic Popular (PDP), no reconeix aquest acord. En suma, la RPCh va aconseguir un gran triomf amb el reconeixement internacional del principi d'una sola Xina, però sense que això signifiqui cap aval per a l'ús de la força. En aquest assumpte, Pequín és inflexible: qualsevol negociació política bilateral entre la RPC i Taiwan requereix acceptar prèviament i de manera incondicional aquest axioma.

Antecedents històrics i transició a la democràcia

Amb algun precedent discontinu (la dinastia Sui al segle VI), l'Imperi xinès es va fer amb el control

estable de Taiwan des de 1430 amb la dinastia Ming. Entre 1624 i 1662 va ser colònia holandesa i els Qing (Manchú) van recuperar del tot l'illa el 1683. Tant els Ming com els Qing van imposar un control burocràtic autoritari amb les seves pròpies elits a Taiwan. Després de la guerra russo-japonesa de 1894-95, Japó va ocupar Taiwan que l'Imperi xinès li va cedir a perpetuïtat (Tractat de Shimonoseki). El govern central xinès només va controlar l'illa entre 1945 i 1949 (quan aquell estava en mans del KMT, enfrontat militarment al PCX) ja que, després de la guerra civil, es va convertir en refugi dels nacionalistes derrotats, amb al capdavant Chiang Kai-shek que va governar de manera autoritària des de 1949. Per tant, excepte el parèntesi de 1945-49, la Xina continental va perdre el control de l'illa des de 1895 fins avui.

Chiang Kai-shek va morir el 1975 i el seu fill, Chiang Ching-kuo, va governar fins al 1988, però de manera suavitzada: el 1987 es va derogar la llei marcial (vigent des del 1949!) i es va permetre per primera vegada l'accés dels nadius a càrrecs governamentals, cosa que va permetre renovar els quadres dirigits. El president Lee Teng-hui, el primer nascut a Taiwan i membre del KMT, va canviar el règim i va optar clarament per la transició a la democràcia sense traves des del 1989. Des d'aleshores es va implantar el pluralisme i Taiwan va conèixer l'alternança el 2000 per primera

vegada. En legalitzar-se el pluripartidisme competitiu, el PDP va recollir el suport majoritari dels nadius, mentre que el KMT bàsicament el dels exiliats continentals i els seus hereus. Des de la transició a la democràcia, aquest factor s'ha convertit en un fort element de contrast amb la RPCh, augmentant les tensions mútues. En efecte, Taiwan mostra que una altra Xina és possible: desenvolupada, però amb pluralisme, model massivament assumit per la població insular. Les eleccions, plenament democràtiques des del 1996, van acabar amb la possibilitat d'una negociació bilateral exclusiva entre el KMT i el PCX. En tot cas, és molt interessant constatar que la primera alternança política el 2000 va suposar cert gir en la política exterior, però moderat en imposar-se el realisme. El president Chen Shui-bin del PDP (2000-2008) va recórrer al doble llenguatge: retòrica sobiranista de portes endins i pragmatisme diplomàtic davant de l'exterior. Això s'ha convertit en la tònica quan governa el PDP, però la RPCh prefereix molt més que governi el KMT, el seu enemic històric, però a qui uneix la pàtria comuna. El 2008 el KMT va recuperar el govern que va mantenir fins al 2016, any en què la victòria de Tsai Ing-weng del PDP, la primera dona Presidenta, va ser molt desagradable per a Pequín. El 2020 aquesta líder ha obtingut una rotunda victòria (57.1%) davant el KMT (38.6%) i aquest avenç es deu precisament al fundat temor que suscita l'agressiu nacionalisme de Xi Jinping. En definitiva,

la consolidació democràtica ha suposat la constant i creixent *taiwanització* de la política a l'illa i les alternances (els governs del PDP) han consolidat una identitat diferenciada. El sistema de partits taiwanès s'ha anat recomponent, distanciant-se cada cop més de la RPCh.

Opinió pública i partits

A Taiwan està clarament en crisi el principi d'“una sola Xina” ja que cada vegada són més els ciutadans que es defineixen com a taiwanesos: 55% només taiwanès, 37% tan taiwanès com xinès i 5% només xinès. Amb relació a les preferències dels taiwanesos sobre els escenaris de futur per a l'illa s'ha produït un distanciament creixent de posicions. Fa uns deu anys el 15% dels taiwanesos era favorable a la reunificació (3% de manera immediata i 12% de manera gradual), el 24% preferia mantenir l'indeterminat *statu quo* i només el 20% optava per la independència (el 5 % com més aviat millor i el 15% progressivament). Una enquesta recent (sondeig de la Taiwan New Constitution Foundation, a l'agost de 2021) ofereix aquests resultats: 50.3% mantenir l'actual *statu quo*, 38.9% optar per la independència i 4.7% unificació amb la RPCh. Sembla clar que el temps juga a favor de l'opció independentista, alimentada pel creixent autoritarisme de la RPCh. La política de partits a Taiwan pivota al voltant de dos grans partits, el KMT i el PDP que ara han conformat coalicions més àmplies: l'Aliança Blava (KMT, Partit

del Poble Primer) i l'Aliança Verda (PDP i Unió de Solidaritat de Taiwan) i totes dues són gradualistes, la primera favorable a una integració lenta amb la RPCh i la segona aposta per anar avançant a poc a poc cap a la independència. Al marge de tots se situa l'Aliança per Formosa, partidària de declarar-la com més aviat millor. El KMT sempre ha sostingut la tesi d'una sola Xina i una sola sobirania, disputant al PCX només la qüestió de la legitimitat (nacionalisme versus comunisme). El KMT acceptaria el model de Hong Kong (“un país, dos sistemes”), però l'anul·lació a la pràctica del règim comunista fa inviable a Taiwan defensar aquesta opció.

Les polítiques del Partit Comunista per la reunificació

Taiwan és una veritable obsessió per a la *nomenklatura* del PCX i l'objectiu és aconseguir la reintegració a la “mare pàtria” abans del 2049, l'any del centenari del règim. Per al PCCh la reunificació és un “deure històric” doncs- al seu parer- “Taiwan és part del sagrat [sic] territori de la RPCh”, tot un llenguatge entre religió i nacionalista. El PCX considera il·legítima la cessió de l'illa al Japó el 1895 i alerta els nacionalistes taiwanesos que no caiguin en la temptació de declarar oficialment la independència. Xi Jinping ho ha deixat meridianament clar: “la tasca històrica de la reunificació de la mare pàtria s'ha de complir, i es complirà definitivament”. Xi Jinping no vol

postergar el seu objectiu patriòtic per temps indefinit, “de generació en generació”, i encara aposta per la reunificació pacífica, no descarta l'eventualitat militar (llei antisecessió del 2005). Deng Xiaoping va ser més caut i no només va defensar negociar sempre pacíficament, sinó que va proposar la fórmula Hong Kong. Tots dos supòsits estan avui relativitzats, tant perquè el PCX no descarta el recurs militar en última instància, sinó perquè el règim ha demostrat ser incompatible amb el pluralisme polític, tal com s'ha constatat reiteradament al Tibet, al Turkestan Oriental i Hong Kong. A Taiwan només el KMT accepta la fórmula Hong Kong, però no el PDP doncs considera- i els fets li donen la raó- que el règim de la RPCh no respecta el que promet. L'estratègia de les provocacions militars (avions i vaixells de guerra han violat sovint l'espai aeri i marítim de l'illa) sembla més adreçada a dissuadir Taiwan perquè no faci el pas irreversible i catastròfic de declarar la independència que a envair l'illa . Una ocupació militar seria, en si mateixa, molt complexa i difícil: la superioritat de la RPC s'acabaria imposant, però aquest escenari no es produirà mentre que no se sàpiga amb certesa si els EUA intervindrien directament o no. En aquest sentit, és molt més pràctica i menys arriscada l'estratègia de la pressió econòmica que podria arribar fins i tot al bloqueig.

¿Opció militar o econòmica?

D'una banda, la RPCh està expandint la seva presència marítima a la zona amb enclavaments artificials, i de l'altra, no para de fustigar Taiwan creuant la línia mitjana tàcita entre la Xina continental i l'illa per sobrevolar-ne les zones de defensa estratègica. Per tant, encara que el risc d'invasió és avui improbable, tantes maniobres militars podrien provocar un accident de conseqüències imprevisibles. El risc és que a la *nomenklatura* s'imposi al final el convenciment que la reunificació pacífica és impossible. Si el règim comunista optés per la força, tècnicament podria estar en condicions de fer-ho entre el 2025 i el 2030. Encara que una invasió militar seria una operació difícil, sense la intervenció directa dels EUA –molt improbable– seria factible. Una altra qüestió és que aquesta opció no seria gens fàcil de gestionar (l'oposició a l'illa seria massiva) i tindria un cost internacional molt alt per a la RPC. La Presidenta Tsai Ing-weng ha afirmat que “Taiwan farà el que calgui per defensar-se” i encara que el 80% dels taiwanesos està disposat a repel·lir qualsevol invasió, només el 50% creu que els EUA acudirien al rescat. A la RPC el consens social per reunificar com sigui és molt alt (75%), encara que en una dictadura cal relativitzar aquesta dada. El PCX compta que els EUA no intervindrien directament, de manera que l'ocupació seria de fet irreversible a llarg termini. Per moltes sancions internacionals que se li imposessin, la RPC podria sortejar-les pel seu poder econòmic. Tot i això, si

Taiwan no declara la independència- i el més probable és que no ho faci- la RPCh no tindria arguments per justificar la invasió.

En aquest sentit, és més probable la guerra econòmica que la militar: des de sancions a les exportacions a desestabilització del mercat taiwanès i la RPC està en condicions de fer-ho perquè el volum d'intercanvis és alt. La RPC podria implantar un bloqueig econòmic, paraitzar el sistema financer taiwanès i *hackejar* el seu sistema informàtic: l'illa podria resistir, però necessitaria molta inversió i ajuda de països estrangers. Els intercanvis comercials poden ser el gran instrument de xantatge de la RPCh ja que és ja el primer soci comercial de Taiwan en acaparar el 40% de les exportacions de l'illa, quatre vegades més que els EUA. La veritat és que, quan governa el PDP, les relacions comercials es refreden (però no s'interrompen), alhora que hi ha sorgit una oposició insular (el “moviment dels gira-sols” el 2014).

China, Estats Units d'Amèrica y Taiwan: escenaris de futur

Taiwan és molt important des del punt de vista geoestratègic perquè permet controlar el mar de la Xina meridional per on passa una tercera part del trànsit marítim global: no per casualitat, el general Mac Arthur la va definir com un “portaavions insubmergible”. Taiwan depèn per a la seva defensa dels EUA, però oficialment aquests només

reconeixen diplomàticament la RPCh, no la “República Xina” de Taiwan. En conseqüència, la posició dels EUA és molt incòmoda perquè admet el principi d'una sola Xina, encara que estan obligats a ajudar la defensa de l'illa segons la Taiwan Relations Act. En realitat, aquesta ajuda no implica exactament enviar tropes, sinó armament i assessors, a diferència dels convenis que els EUA tenen amb Corea del Sud, el Japó i les Filipines. Alhora que la RPCh es rearma, la resposta dels EUA és la d'encoratjar el Japó, les Filipines i Austràlia a incrementar la despesa militar. El recent acord de l'AUKUS (Austràlia/United Kingdom/United States) té una clara projecció de contenció de la RPC i de Corea del Nord, però el rearmament i l'augment de la militarització no sembla la millor estratègia per estabilitzar la zona; per això seria molt més productiu apostar per la diplomàcia, el desenvolupament econòmic i el benestar social. Trump va endurir la política comercial davant de la RPC i va qüestionar el principi d'“una sola Xina”, però tampoc ho va negar categòricament. Alhora que va augmentar els intercanvis militars amb Taiwan, l'increment de la guerra comercial amb la RPCh no va donar els resultats esperats, de manera que amb Biden no hi ha hagut grans canvis. Els EUA no poden deixar caure Taiwan pel silici i les sofisticades armes que han venut a l'illa i que caurien a les mans de la RPCh. Per tant, els EUA mantenen una calculada ambigüitat: perdre l'illa seria una greu reculada estratègica, però

embarcar-se en una confrontació militar directa amb la RPC seria molt pitjor. En conclusió, ni la declaració oficial d'independència ni la invasió militar per part de la RPCh semblen probables pels seus costos molt alts, encara que no es puguin descartar completament. Si en algun moment s'acabés imposant l'opció militar és molt improbable que els EUA s'hi involucressin directament, encara que el risc seria alt. Aquest escenari canviaria el tauler regional i perjudicaria Austràlia, Corea del Sud i el Japó que haurien d'acomodar-se a l'hegemonia xinesa. En conseqüència, com que tant la independència com l'annexió són escenaris molt negatius, el més probable és que es mantingui l'actual **statu quo**. Taiwan ha assumit que no pot esperar mantenir el pluralisme polític si s'integra a la RPCh després del que ha passat a Hong Kong. Per tant, encara que Taiwan no cedirà en el tipus de règim, no s'arriscarà a declarar la independència. En qualsevol cas, el més raonable seria arxivar del tot les amenaces militars i optar exclusivament per les negociacions polítiques.

Cesáreo Rodríguez-Aguilera

Catedrático de Ciencia Política

Universidad de Barcelona

Fons de referència:

- F. Barbosa: “China y Taiwán: ambigüedad e indeterminación”, *Revista de Análisis Internacional*, 5 (1), 2014.
 - Bonny Lin y D. Sacks: “Cómo prevenir una guerra accidental sobre Taiwán”, *Foreign Affairs*, octubre 2021.
 - C. Chao y C. Hsu: “China isolates Taiwan”, en E. Friedman (ed.), *China’s Rise, Taiwan’s Dilemmas and International Peace*, Routledge, Londres, 2006.
 - R. Cliff: *US-China Relations after resolution of Taiwan’s status*, RAND, Sta. Mónica (EUA), 2007.
 - M. Connelly: *Historia de Taiwán*, El Colegio de México, México D.F., 2014.
 - J.F. Copper: *Taiwan. Nation-State or Province?*, Routledge, Londres, 2019.
 - R. Cornejo: “La participación política y los desafíos de las nuevas democracias: notas sobre China y Taiwán”, en Varios, *La globalización y el consenso de Washington: sus influencias sobre la democracia y el desarrollo en el Sur*, CLACSO, Buenos Aires, 2008.
 - Cui Lei: “China no está en condiciones de tomar Taiwán por la fuerza”, *Política Exterior*, marzo 2021.
 - Deng Yuwen: “L’invasione di Taiwan è solo questione di tempo”, *Limes. Rivista Italiana di Geopolitica*, 11, 2018.
 - A.S. Ding : “Hong Kong e Taiwan più vicine che mai”, *Limes. Rivista Italiana di Geopolitica* , 9, 2019.
 - M. Duchâtel: “Le rêve taiwanais de Xi Jinping”, *Politique Internationale*, 163, 2019.
 - M. Esteban: “Las relaciones entre China y Taiwán: tendencias y propuestas”, *ARI*, 26, 2005.
 - I. Fan Lin: “¿Taiwán es un país, una isla autónoma, un territorio secesionista o una provincia de China?”, *Global Voices*, febrero 2016.
 - P. Gálvez Roldán: “Taiwán y su espacio en la comunidad internacional. Un análisis sobre la evolución reciente (2000- presente), con especial énfasis en las últimas relaciones diplomáticas de la isla”, *Cuadernos de Historia Contemporánea*, Universidad Complutense, 41, 2019.
 - V. Jackson: “Estados Unidos está convirtiendo Asia en un barril de pólvora”, *Foreign Affairs*, octubre 2021.
 - Lin Ying-yu: “Taiwan val bene una guerra. Asimmetrica”, *Limes. Rivista Italiana di Geopolitica*, 11, 2018.
 - Min-Hua Chang: *China-Taiwan Rapprochement*, Routledge, Londres, 2018.
 - X. Ríos: *Taiwán, el problema de China*, La Catarata, Madrid, 2005.
-

- X. Ríos: “La carta taiwanesa”, en Varios, *EE.UU. y China. Dos potencias en pugna*, Dossier La Vanguardia, 70, 2018.
- X. Ríos: “Taiwán quiere ser Taiwán”, *Política Exterior*, XXXIV, 194, 2020.
- A. Toro, A. Chacón y M. Pérez: “La República Popular China y el conflicto con Taiwán: un estrecho margen de maniobra”, *Estudios Internacionales*, 34 (133), 2001.
- Tsai Ing-wen: “Taiwán lucha por la democracia”, *Foreign Affairs*, noviembre-diciembre 2021.

Published by:

**Asociación para las
Naciones Unidas
en España**
United Nations Association of Spain

With the support of:

**Generalitat
de Catalunya**

ANUE no fa necessàriament com a seves les opinions expressades pels seus col·laboradors.
